

SANASTO RY, SANASTO RF
Annankatu 29 A, 7. krs
00100 Helsinki
Puh. (09) 5629 3300
info@sanasto.fi

LAUSUNTO

22.10.2014

EDUSKUNNAN VALTIOVARAINVALIOKUNNAN SIVISTYS- JA TIEDEJAOSTOLLE

ASIA: HE 131/2014 vp eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2015, PL 29

Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry (jäljempänä Sanasto) kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa. Sanasto on valtakunnallinen kirjallisuuden alan tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen tietokirjailijat ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry ja Finlands svenska författareförening rf.

LAUSUNTOMME PÄÄVIESTIT

- Suomessa lainauskorvauksiin valtion budjetissa varattava määräraha on hyvin alhainen ja huomattavasti pienempi kuin muissa Pohjoismaissa. Lainauskorvaukset ovat maassamme myös valtiovarainvaliokunnan mukaan olleet koko olemassaolonsa ajan riittämättömällä tasolla (VaVM 26/2011).
- Nykyisellä määrärahan tasolla tekijöille ei kyetä turvaamaan EU:n vuokraus- ja lainausdirektiivin mukaista asianmukaista korvausta teosten ilmaisesta kirjastolainaamisesta.
- Toivomme, että valiokunta jatkaa määrätietoista työtään Suomen lainauskorvausten nostamiseksi ja osoittaa talousarvion momentille 29.01.22 lisäyksen, jolla tekijöiden oikeus kohtuulliseen korvaukseen teosten maksuttomasta lainaamisesta toteutuu.

Lainauskorvauksen taustaa

Lainauskorvaus on teosten lainamääriin perustuva tekijänoikeuskorvaus, jota maksetaan tekijöille korvauksena heidän teostensa lainaamisesta kirjastoista. Yksittäisen tekijän saama korvaus määräytyy hänen teostensa yhteenlasketun lainamäärän perusteella. Korvaus perustuu Euroopan unionin vuokraus- ja lainausdirektiiviin.

Lainauskorvauksiin vuosittain valtion budjetissa varattava määräraha on Suomessa muihin Pohjoismaihin verrattuna hyvin alhainen. Määrärahan nykyisellä tasolla voidaan yhdestä lainatapah- tumasta suorittaa korvausta n. 6 senttiä. Sitä ei voida pitää kohtuullisena hyvityksenä tekijänoikeussuojan alaisen teoksen lainaamisesta. Sen ei voida myöskään katsoa korvaavan riittävästi tekijöille aiheutuvaa ansionmenetystä.

Suomessa lainauskorvausta on maksettu kirjailijoille, kääntäjille, kuvittajille sekä muusikoille vuodesta 2007. Ennen tätä tekijöillä oli maamme tekijänoikeuslain mukaan oikeus korvaukseen luo-

miensa teosten lainaamisesta, mutta kaikki merkittävät lainaustoimintaa harjoittavat laitokset oli rajattu korvausvelvollisuuden ulkopuolelle. Suomen saatua Euroopan komissiolta virallisen huomautuksen lainauskorvausjärjestelmän puuttumisesta säädettiin tekijöille oikeus korvaukseen yleisistä kirjastoista tapahtuvasta lainaamisesta.

Suomalaiset lainasivat kirjastoista vuonna 2013 noin 100 miljoonaa kertaa. Samana vuonna kirjoja myytiin maassamme noin 22 miljoonaa kappaletta. Mahdollisuus lainata kirjoja ilmaiseksi kirjastoista vaikuttaa vähentävästi teosten myyntimääriin, ja kirjastolainauksen vuoksi kirjailijat menettävät myynnin perusteella maksettavia tekijänoikeuskorvauksia. Lainauskorvaus kompensoi sitä, että tekijöiden oikeutta määrätä teostensa käytöstä on rajoitettu sivistyksen hyväksi.

Kirjastolaitoksella on keskeinen rooli suomalaisen sivistyksen vaalijana. Laadukas kotimainen kirjallisuus tarjoaa kirjastolaitokselle sisällön ja mahdollistaa sen olemassaolon. Kirjastoihin sisällön tarjoaville tekijöille tulee myös Suomessa turvata riittävä korvaus luomiensa teosten kirjastolainauksesta.

Lainauskorvaus ja opetus- ja tutkimuskirjastot

Lainauskorvausten alhainen taso on erityisen ongelmallinen opetus- ja tutkimuskirjallisuuden tekijöiden kannalta. Suomessa kirjastojen vuosittainen kokonaislainamäärä on noin 100 miljoonaa lainaa, opetus- ja tutkimuskirjastojen osuus tästä on noin 20 miljoonaa. Merkittävä osa kirjallisuuden lainoista tapahtuu siis opetusta ja tutkimustoimintaa palvelevista kirjastoista, joista tapahtuvasta lainaamisesta ei makseta tekijöille lainkaan korvausta. Opetus- ja tutkimuskirjastoissa lainaaminen kohdistuu usein eri teoksiin kuin yleisissä kirjastoissa: mm. kurssikirjoina olevat teokset ovat jatkuvasti lainassa. Tekijöiden omaisuuden suojan ja yhdenvertaisen kohtelun kannalta on tärkeää, että myös opetusta ja tutkimustoimintaa palvelevat kirjastot otetaan pikaisesti lainauskorvausjärjestelmän piiriin. Nykymuodossaan lainauskorvausjärjestelmä ei kohtele kirjallisuuden tekijöitä tasapuolisesti.

Jo vuonna 2006 lainauskorvauksesta lakiin säädettyä eduskunta korosti, että opetus- ja tutkimuskirjastojen jättämiselle korvausvelvollisuuden ulkopuolelle ei ole erityisiä perusteita, vaan ratkaisu tehtiin puhtaasti määrärahan pienuuden perusteella. Sivistysvaliokunta ehdotti tuolloin eduskunnalle seuraavan lausuman kirjaamista lainmuutoksen yhteydessä: *"Eduskunta edellyttää, että valtion talousarviossa osoitetaan lisämääräraha, jolla mahdollistetaan tutkimus- ja opetustoimintaa palvelevien kirjastojen ottaminen tekijänoikeuslain 19 §:n tarkoittaman lainauskorvausjärjestelmän piiriin."* Lausuma hyväksyttiin tässä muodossa vuoden 2006 syksyllä käydyssä eduskuntakäsittelyssä. Myös eduskunnan valtiovarainvaliokunta kiirehti edellä mainitussa mietinnössään (VaVM 26/2011) toimenpiteitä opetus- ja tutkimuskirjastojen ottamiseksi korvauksen piiriin. Opetus- ja tutkimuskirjastojen jättämiselle lainauskorvausten ulkopuolelle ei ole mitään oikeudellista perustetta.

Eduskunnan lainauskorvauksesta toteamaa

Lainauskorvauksiin varattu määräraha on koko olemassaolonsa ajan ollut liian alhaisella tasolla. Asiaan kiinnitettiin eduskunnassa huomiota jo laista säädettyä (SiVM 15/2006). Eduskunta hyväksyi tuolloin sivistysvaliokunnan ehdottaman lausuman, jossa edellytettiin lisämäärärahan osoittamista lainauskorvauksiin.

Syksyllä 2011 eduskunnan valtiovarainvaliokunta totesi mietinnössään lainauskorvausten olleen koko olemassaolonsa ajan riittämättömällä tasolla. Valiokunta totesi pitävänsä välttämättömänä lainauskorvausten nostamista sellaiselle tasolle, että tekijät saavat kohtuullisen korvauksen teostensa lainaamisesta. Valiokunta myös kiirehti toimenpiteitä opetus- ja tutkimuskirjastojen ottamiseksi korvauksen piiriin (VaVM 26/2011).

Valtiovarainvaliokunta toisti mielipiteensä syksyn 2012 mietinnössään (VaVM 39/2012). Tuolloin eduskunta hyväksyi valiokunnan esittämän lausuman: *"Eduskunta edellyttää, että lainauskorvauksiin varattu määräraha korotetaan asteittain sellaiselle tasolle, että tekijät saavat kohtuullisen korvauksen teostensa lainaamisesta."* Sivistysvaliokunta kiinnitti lausunnossaan SiVL 10/2012 jälleen

huomiota siihen, että lainauskorvaukset ovat Suomessa edelleen huomattavasti alhaisemmalla tasolla verrattuna moniin muihin maihin. Valiokunnan lausunnossa painotettiin, että lainauskorvauksiin tarvitaan selkeä ohjelma, joka nostaa Suomen lainauskorvaukset pohjoismaisesti vertailukelpoiselle tasolle. Valiokunta ehdotti lausunnossaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavaa lausumaa: *”Eduskunta edellyttää, että kirjastojen lainauskorvausjärjestelmää uudistetaan siten, että se kattaa yleisten kirjastojen lisäksi myös opetusta ja tutkimusta palvelevat kirjastot ja että lainauskorvausten määrä selkeällä pitkän aikavälin ohjelmalla nostetaan kirjailijoiden kannalta kohtuulliselle tasolle.”* Lausuma hyväksyttiin valiokunnan esittämässä muodossa.

Vuonna 2013 sekä valtiovarainvaliokunta että sivistysvaliokunta ottivat jälleen kantaa lainauskorvausten tasoon. Valtiovarainvaliokunta totesi mietinnössään VaVM 34/2013 seuraavasti: *”Lainauskorvausjärjestelmän alkuvuosina lainauskorvauksiin oli käytettävissä 3 milj. euroa, mutta sen jälkeen siihen on tehty pieniä korotuksia. – – Näidenkin korotusten jälkeen lainauskorvauksen taso on vielä paljon jäljessä yleisestä pohjoismaisesta tasosta. Lainauskorvausjärjestelmää ei ole myöskään laajennettu koskemaan tutkimus- ja opetuskirjastoja. Valiokunta pitää tärkeänä, että lainauskorvausten tasoa pyritään edelleen nostamaan ja että tiukasta talustilanteesta huolimatta löydetään myös keinoit lainauskorvauksen laajentamiseen tutkimus- ja opetuskirjastoista tapahtuvaan lainaamiseen.”* Sivistysvaliokunta viittasi lausunnossaan 18/2013 kyseisen vuoden talousarviosta antamaansa lausuntoon ja totesi, että korvausten saamiseksi muihin Pohjoismaihin verrattavalle tasolle määrärahoja tulee edelleen nostaa mm. tiede- ja kurssikirjastojen saamiseksi lainauskorvauksen piiriin.

Lainauskorvaus esityksessä vuoden 2015 talousarvioksi

Hallituksen esityksessä vuoden 2015 talousarvioksi lainauskorvauksiin on esitetty 150 tuhannen euron korotusta kuluvaan vuoteen verrattuna. Suunta on oikea, mutta korotuksen taso on epäkohtaan nähden riittämätön. Korotuksenkaan jälkeen tekijät eivät saa Suomessa eduskunnan edellyttämää kohtuullista korvausta teostensa lainaamisesta eikä lainauskorvausjärjestelmä kohtele kirjallisuuden tekijöitä yhdenvertaisesti. Tekijän tulee saada asianmukainen korvaus luomiensa teostensa maksuttomasta lainaamisesta. Suomea velvoittavan vuokraus- ja lainausdirektiivin (92/100/ETY) perusteella kohtuullisen korvauksen maksaminen tekijöille on pakollista ja lainauskorvauksen määrän tulee korvata myös tekijälle aiheutuvaa tulonmenetystä.

Lainauskorvaus ei ole harkinnanvarainen tuki, vaan tekijöille suoritettava tekijänoikeuskorvaus heidän teostensa hyödyntämisestä. **Esitämme, että valtiovarainvaliokunta osoittaa talousarvion momentille 29.01.22 lisäyksen, jolla tekijöiden oikeus kohtuulliseen korvaukseen teosten maksuttomasta kirjastolainaamisesta toteutuu.** Lainauskorvauksen tulee olla kohtuullinen korvaus teosten lainaamisesta, eikä se saa Euroopan unionin tuomioistuimen kesällä 2011 antaman tuomion (C-271/10) mukaan olla tasoltaan ainoastaan symbolinen. Niukkoinkin taloudellisinä aikoina meillä tulee olla varaa omaan kieleen, kirjallisuuteen ja kulttuuriin.

Helsingissä 22. päivänä lokakuuta 2014

SANASTO RY

Virpi Hämeen-Anttila
Puheenjohtaja

Anne Salomaa
Toiminnanjohtaja

Liite 1: Lainauskorvaus pähkinänkuoressa

1. LAINAUSKORVAUSMÄÄRÄRAHA NOSTETTAVA POHJOISMAISELLE TASOLLE 2. OPETUS- JA TUTKIMUSKIRJASTOT OTETTAVA LAINAUSKORVAUKSEN PIIRIIN

LAINAUSKORVAUKSET POHJOISMAISSA	LAINOJA VUODESSA	MÄÄRÄRAHA VUODESSA €	KORVAUSTA MAKSETTU VUODESTA
NORJA	40 milj.	12,5 milj.	1947
TANSKA	75 milj.	22,0 milj.	1946
RUOTSI	90 milj.	14,7 milj.	1954
SUOMI	100 milj.	4,0 milj.	2007

Suomen vuosittainen lainamäärä koostuu yleisten kirjastojen kirjalainoista (n. 73 miljoonaa), musiikin lainoista (n. 10 miljoonaa) sekä korvauksen ulkopuolella olevien opetus- ja tutkimuskirjastojen lainoista (n. 20 miljoonaa). Muissa Pohjoismaissa opetus- ja tutkimuskirjastot ovat pääsääntöisesti mukana lainaluvuissa ja korvauksen piirissä.

MITÄ?

- Lainauskorvaus on EU:n vuokraus- ja lainausdirektiiviin perustuva tekijänoikeuskorvaus, jota maksetaan tekijöille heidän teostensa ilmaisesta kirjastolainaamisesta. Korvausta maksetaan yleisten kirjastojen lainoista.
- Lainauskorvausta on Suomessa maksettu kirjailijoille, kääntäjille, muusikoille, kuvittajille ja valokuvaajille vuodesta 2007. Lainauskorvaus on ollut alusta alkaen liian alhainen: nykyisellä korvaustasolla tekijä saa yhdestä kirjastolainasta 6 senttiä.
- Suomessa on maailman huippuluokkaa oleva kirjastolaitos. Yleisten kirjastojen lainamäärät ovat asukasluukuun suhteutettuina maailman huippua.
- Pienellä kielialueella kirjastojen toiminnalla on huomattava merkitys teosten saattamisessa yleisön saataville ja sitä kautta vaikutus myös tekijöiden taloudellisten etujen toteutumiseen.
- Kirjastolaitoksella on merkittävä vaikutus koko kansakunnan kulttuuripalveluna ja sivistäjänä. Kansalaisilla on mahdollisuus saada teokset maksutta luettavaksi sekä yleisistä kirjastoista että opetusta ja tutkimustoimintaa palvelevista kirjastoista.
- Laadukas kotimainen kirjallisuus tarjoaa kirjastolaitokselle sisällön mahdollistaen sen olemassaolon. Tekijät ansaitsevat asianmukaisen korvauksen luomiensa teosten ilmaisesta lainaamisesta.

MIKSI?

- Lainauskorvaus on tekijänoikeuskorvaus, ei harkinnanvarainen tuki tai apuraha. Sen tulee olla kohtuullinen korvaus tekijälle teosten ilmaisesta kirjastolainaamisesta aiheutuvasta tulonmenetyksestä.
- Myös Euroopan unionin tuomioistuimien on ottanut kesäkuussa 2011 antamassaan tuomiossa (C-271/10) kantaa vuokraus- ja lainausdirektiiviin sekä kohtuullisen korvauksen määräytymiseen. Tuomiossa korostettiin, että lainauskorvaus ei saa olla ainoastaan symbolinen.
- Turvaamalla tekijöille kohtuullinen korvaus näiden sisältöjen lainaamisesta voidaan samalla parantaa tekijöiden mahdollisuutta keskittyä luovaan työhön, jonka mahdollistamista hallitusohjelmassakin on haluttu painottaa.
- Lainauskorvauksen alhaiseen tasoon on Suomessa puututtu sen olemassaolon ajan useita kertoja sekä eduskunnan että kulttuuriministerin toimesta. Korvaukseen viime vuosina tehdyt korotukset ovat olleet eduskunnan aktiivisuuden ansiota.
- Lainauskorvausmäärärahan korottaminen kohtuulliselle tasolle mahdollistaisi myös eduskunnan edellyttämien, nykyisin korvauksen ulkopuolella olevien kirjastoryhmien tuomisen korvauksen piiriin.
- Määrärahan korottamista tukevat erittäin vahvat oikeudelliset perusteet ja yli puoluerajojen ulottuva poliittinen tahto. Valtiontalouden haastava tilanne ei ole peruste olla korjaamatta selvää ja laajalti todettua oikeudellista epäkohtaa.

EDUSKUNNAN LAINAUSKORVAUKSESTA TOTEAMAA

VALTIOVARAINVALIOKUNTA

"Lainauskorvausjärjestelmän alkuvuosina lainauskorvauksiin oli käytettävissä 3 milj. euroa, mutta sen jälkeen siihen on tehty pieniä korotuksia. – – Näidenkin korotusten jälkeen lainauskorvauksen taso on vielä paljon jäljessä yleisestä pohjoismaisesta tasosta. Lainauskorvausjärjestelmää ei ole myöskään laajennettu koskemaan tutkimus- ja opetuskirjastoja. Valiokunta pitää tärkeänä, että lainauskorvauksen tasoa pyritään edelleen nostamaan ja että tiukasta talustilanteesta huolimatta löydetään myös keinot lainauskorvauksen laajentamiseen tutkimus- ja opetuskirjastoista tapahtuvaan lainaamiseen." (VaVM 34/2013)

"[Lainaus]korvauksen määrärahat ovat olleet riittämättömiä, ja järjestelmä kohtelee eri teoslajeja eri tavalla. Tutkimus- ja opetustoimintaa palvelevat kirjastot eivät ole lainauskorvausjärjestelmän piirissä, mutta soveltamisalan laajentaminen edellyttäisi tekijänoikeuslain 19 §:n 3 momentin muuttamista. Valiokunta ehdottaa hyväksyttäväksi seuraavan lausuman: Eduskunta edellyttää, että lainauskorvauksiin varattu määräraha korotetaan asteittain sellaiselle tasolle, että tekijät saavat kohtuullisen korvauksen teostensa lainaamisesta." (VaVM 39/2012) Lausuma hyväksyttiin valiokunnan esittämässä muodossa.

"Lainauskorvauksen määrärahat ovat kuitenkin koko ajan olleet riittämättömät, jotta tekijät saisivat kohtuullisen korvauksen. – – Lainauskorvausjärjestelmä myös kohtelee eri teoslajeja eri tavalla. Sen vuoksi valiokunta kiirehtii toimenpiteitä eduskunnan hyväksymän lausuman johdosta eli siitä, että mahdollistetaan tutkimus- ja opetustoimintaa palvelevien kirjastojen ottaminen lainauskorvausjärjestelmän piiriin. Valiokunta pitää välttämättömänä, että lainauskorvauksiin varattu määräraha asteittain korotetaan sellaiselle tasolle, että tekijät saavat kohtuullisen korvauksen teostensa lainaamisesta." (VaVM 26/2011)

SIVISTYSVALIOKUNTA

"Valiokunta viittaa kuluvan vuoden talousarviosta antamassaan lausunnossa suojattujen teosten tekijöille maksettavasta lainauskorvauksesta sanottuun ja toteaa, että korvausten saamiseksi muihin Pohjoismaihin verrattavalle tasolle määrärahoja tulee edelleen nostaa mm. tiede- ja kurssikirjastojen saamiseksi lainauskorvauksen piiriin." (SiVL 18/2013)

"Sivistysvaliokunta painottaa, että lainauskorvausten osalta tarvitaan pitkän aikavälin ohjelma, joka nostaa korvaukset Pohjoismaiselle verrannolliselle tasolle. Valiokunta kiinnittää myös huomiota siihen, että lainauskorvausjärjestelmä kohtelee eri teoslajeja eri tavalla, sillä tutkimus- ja opetustoimintaa palvelevat kirjastot eivät ole lainauskorvausjärjestelmän piirissä. – – Edellä sanotun johdosta sivistysvaliokunta esittää, että valtiovainvaliokunta ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavan lausuman: Eduskunta edellyttää, että kirjastojen lainauskorvausjärjestelmää uudistetaan siten, että se kattaa yleisten kirjastojen lisäksi myös opetusta ja tutkimusta palvelevat kirjastot ja että lainauskorvausten määrä selkeällä pitkän aikavälin ohjelmalla nostetaan kirjailijoiden kannalta kohtuulliselle tasolle." (SiVL 10/2012) Lausuma hyväksyttiin valiokunnan esittämässä muodossa.

"Laadukas suomalainen kirjallisuus muodostaa oleellisen sisällön kirjastojen toiminnassa. Sen vuoksi valiokunta pitää tärkeänä myös turvata tekijöille kohtuullinen korvaus näiden sisältöjen lainaamisesta. Valiokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että lainauskorvaukset Suomessa ovat huomattavasti alhaisemmalla tasolla verrattuna moniin muihin maihin." (SiVL 9/2011)

"Kirjastojen toiminnalla on huomattava merkitys teosten saattamisessa yleisön saataville ja sitä kautta vaikutus myös oikeudenhaltijoiden taloudellisten etujen toteutumiseen. Valiokunnan lausumaehdotus: Eduskunta edellyttää, että valtion talousarviossa osoitetaan lisämääräraha, jolla mahdollistetaan tutkimus- ja opetustoimintaa palvelevien kirjastojen ottaminen tekijänoikeuslain 19 §:n tarkoittaman lainauskorvausjärjestelmän piiriin." (SiVM 15/2006) Lausuma hyväksyttiin valiokunnan esittämässä muodossa.